

Микола Крупач

“КАЛІСЬКИЙ ПАРНАС”: МИХАЙЛО СЕЛЕГІЙ – ВОЇН ТА ПИСЬМЕННИК

Стаття – перша спроба систематизувати зібрані матеріали про життя та творчість М.Селегія – підполковника Армії УНР, письменника, одного із лідерів українського літературного руху 1920-х років в еміграції.

Ключові слова: “Каліський Парнас”, “Веселка”, табори для інтернованих воїнів Армії УНР, поезія, художня проза, літературна критика, публіцистика.

Mykola Krupach. “Kalish Parnassus”: Mykhaylo Selegiy – warrior and writer

This article is the first attempt to systematize the information on life and literary work of M.Selegiy, lieutenant-colonel of the Ukrainian People’s Republic Army, writer and one of the leaders of the Ukrainian literary йmigry movement in 1920s.

Key words: Kalish Parnassus, “Veselka” (“The Rainbow”), internment camps for soldiers of the Ukrainian People’s Republic Army, poetry, prose, literary criticism, political journalism.

Михайло Селегія – підполковник Армії УНР, поет, прозаїк, публіцист, літературний критик та теоретик літератури, мистецтвознавець, редактор, громадсько-культурний діяч, один з основоположників українського літературного руху в еміграції. Доля відвела йому трохи більше 27-ми років життя, тому розкрити вповні ні свій військовий, ні літературно-мистецький талант він так і не встиг. Не все написане ним дійшло до наших днів, але й те, що збереглося, могло б скласти невелику книжку. Творче життя М.Селегія тривало лише два-три роки. Щоправда, були ці роки передусім боротьбою із страшною недугою – туберкульозом (сухотами), отриманою в таборах інтернованих на території недавніх і короткочасних українських союзників, а згодом уже й більшовицьких. Отож у мартирологові жертв польських таборів інтернованих серед українських письменників-воїнів Армії УНР – Ю.Дараган, М.Грива (Загривний), М.Чирський, Л.Мосендз (за свідченням Є.Маланюка) та ін. – прізвище М.Селегія мало б стояти, очевидно, першим.

На сьогодні, на жаль, інформації про воїна-письменника не так уже й багато. Йому не присвячені окремі статті в українських енциклопедіях (в “Енциклопедії українознавства” він згаданий лише як один із редакторів журналу “Веселка”), але останнім часом у довідковій літературі з’являються невеликі статті Н.Сидоренко [18, 84–85; 19, 258], О.Колянчука [6, 179–180], Я.Тинченка [20, 393], в яких М.Селегія постає насамперед як журналіст та воїн. Усі вони (як довідковий матеріал) носять стислий інформативний характер, тому потребують певних уточнень та доповнень. Літературознавчого аналізу спадщини М.Селегія зустріти не довелося (очевидно, його просто не існує).

За досить тривалий період часу зібрано низку матеріалів, які дають можливість простежити основні етапи життєвого і творчого шляху М.Селегія. До особливо цінних знахідок, які не потрапляли в поле зору дослідників, зараховуємо спогади М.Островецького (М.Осики), Б.Грінвальдта (обидва “веселківці”), частково о. П.Білона (щоправда, вони потребують уточнень), а також архівні матеріали: повідомлення Є.Маланюка, І.Зубенка (також “веселківці”) та К.Поліщука, останнього начальника Культурно-освітнього відділу діючої Армії УНР, який на початку 1920-х років співпрацював із М.Селегієм (листування безпосередньо між ними, очевидно, не збереглося). Також докладно досліджено періодичні видання, які б могли містити публікації чи інформацію про письменника. У сукупності ці матеріали дають можливість розширити уявлення про життя і творчість М.Селегія і спростувати деякі міфи, зокрема, пов’язані з датою його смерті та поховання, а також допоможуть указати на “білі плями”, які у процесі

пошукової роботи не пощастило ліквідувати.

Першою серйозною перешкодою в дослідженні біографії М.Селегія стала проблема дати та місця його народження. Урешті серед архівних матеріалів (ЦДАВОУ. — Ф. 3172. — Оп. 1. — Спр. 73. — С. 34—36) Я.Тинченко розшукав ці відомості.

Отже, Михайло Максимович Селегій народився 27 лютого 1897 р. у м. Охтирка [20, 393] (був ровесником Є.Маланюка, хоч його високе військове звання в Армії УНР нашттовувало на думку про поважніший вік). Про дитинство, юність, навчання жодної інформації не маємо. Судячи з його широкого наукового кругозору, який знайшов відбиття у творчості, можемо припустити, що він отримав ґрунтовну (можливо, гімназійного рівня) освіту. Б.Грінвальдт стверджує, що М.Селегій буквально “десяткував” “силою своєї ерудиції” письменників-таборян [2, 16]. Очевидно, саме в молоді роки захопився модерними тоді лівими ідеями, які згодом сповідував упродовж життя. Далі, як і Є.Маланюк, М.Селегій мав би закінчити військовий навчальний заклад, що згодом дало йому змогу отримати чин офіцера. Перебував на фронтах Першої світової війни. Останнє його офіцерське звання в російській армії — поручик [20, 393].

Відомості дослідників про часи Селегія в Армії УНР розбіжні. О.Колянчук стверджує, що він перебував в Українській Армії з 1917 р., був співробітником Міністерства військових справ, а з 1920 р. — офіцером Культурно-освітнього відділу штабу Армії УНР [6, 179], проте не вказує джерел, звідки це взято.

Я.Тинченко, посилаючись на архівні джерела, повідомляє, що М.Селегій перебував на службі в Дієвій армії УНР із 1919 р., зокрема, у 1920—1922 рр. був старшиною 20-го куреня 3-ї Залізної дивізії Армії УНР. Подальша доля М.Селегія для історика невідома [20, 393]. Отже, Я.Тинченко не знав про його перебування в таборах інтернованих та про подальшу письменницьку діяльність, тож у своєму довіднику про офіцерський корпус Армії УНР використав, очевидно, тільки документально підтверджені дані.

Не виключено, що інформація обох дослідників може бути взаємодоповнювальною. Бо Б.Грінвальдт, який особисто знав М.Селегія, твердить: він “полковник Армії УНР від самого її початку” [2, 16]. Але його повідомлення водночас вносить ще одне непорозуміння — щодо військових звань М.Селегія, та про це згодом.

Про діяльність в Армії УНР і про військові здібності М.Селегія в цілому знаємо дуже мало. Очевидно, тільки за виняткові заслуги в молодому віці йому присвоїли такий високий військовий ранг. Та все ж про деякі епізоди військового шляху можемо здогадуватися, уважно вчитуючись у його публікації. Так, із прозового, за визначенням автора, “епізоду” “На шляху” дізнаємося про вступ 30 серпня 1919 р. Армії УНР до Києва:

“В переддень жовторотої осені. Дев’ятнадцятий — розлягсь стернею аж по Київ. І весь шлях тремтів і скигнів од валок...

Повітря пересичувала метушня людська та рипи фір. На обличчях захватна виснаженість і знесилене піднесення...

Сила бажання перемогла.

І... перші вже дійшли до граду” [16, 6].

Лаконічність, але точність опису деталей наступу, передача бойового духу воїнів — усе це вказує, що М.Селегій був серед них. Крім того, він автор вірша “Парад”, присвяченого Республіканському полку та подіям 30 серпня (так зазначено в публікації, а за історичними джерелами мало бути 31 серпня) 1919 р. у Києві. Неточна дата, очевидно, почерпнута з пам’яті, а це посилює припущення, що М.Селегій був безпосереднім свідком цих подій. У вірші автор оповідає про розстріл денікінцями параду українських військ на Хрещатику, який відбувся 31 серпня 1919 р. після одночасного вступу напередодні (30 серпня) української (наддніпрянської й галицької) армії та російської армії генерала А.Денікіна до

Києва. Спільний україно-російський парад закінчився трагедією саме для українських воїнів. Довірливість та недолуга політика керівництва Української армії хвилювала та обурювала М.Селегія (дехто з політиків та воєначальників згодом намагався навіть приховувати або обминати цю ганебну сторінку нашої історії). Деталі ж опису цієї трагічної події переконують, що автор твору перебував тоді в Києві й, очевидно, брав безпосередню участь у воєнних подіях.

Як впливає з лекції М.Селегія “Проект організації проломових одиниць і їх короткий тактичний нарис”, він також брав участь й у подальшій боротьбі з денікінцями, зокрема відвойовуючи в білогвардійців м. Тульчин. На цьому епізоді варто зупинитися докладніше, оскільки в лекції немає прямих вказівок на участь М.Селегія в цій операції. Доповідь була зачитана для старшин Каліського табору, сама її назва вже свідчить, що автор ділився власним військовим досвідом. Отже, у розділі “Наслідки вжитку проломових частин” за логікою побудови лекції М.Селегій мав оповідати про застосування ним же на практиці нового тактичного прийому ведення бою, яким хотів поділитися з іншими командирами. Очевидно, природжена скромність не дозволила йому вказати прізвище командира куреня, який зорганізував героїчну операцію, що врятувала критичну ситуацію на певному відрізку фронту та ще й допомогла здобути чимале військо майно ворога [15, 1]. Урешті, детальна інформація про становище на полях бою, стан військових одиниць, знання багатьох топонімів на території битви тощо дають підстави стверджувати, що сотник М.Селегій восени 1919 р. брав безпосередню участь на боці Армії УНР у боях із Добровольчою армією російського генерала А.Денікіна.

Після інтернування Армії УНР М.Селегій, за твердженням О.Колянчука, перебував у польських таборах, розміщених у Пикуличах та Пйорткові Трибунальському. Ця інформація подана також без посилання на джерела, тому потребує уточнення. Із хронік таборових видань достеменно знаємо, що вже навесні 1921 р. М.Селегій перебував у таборах Каліш—Щипйорно, хворіючи на туберкульоз та гостро потребуючи серйозного лікування.

19 травня 1921 р. у приміщенні Каліського таборового театру М.Селегій виступив перед старшинами з уже згадуваною лекцією “Проект організації проломових одиниць і їх короткий тактичний нарис”, яку ініціювала рада “Спілки українського слова”, очолювана С.Довгалем. Незабаром (21 травня) “Залізний стрілець”, газета 3-ї Залізної стрілецької дивізії, у декількох числах (чч. 41, 43–47) опублікувала цю доповідь, що стало свідченням її актуальності та високої військової професійності автора.

Прізвище М.Селегія зустрічаємо також під статтею про С.Петлюру (без назви), уміщеною 23 травня 1921 р. (за старим стилем день народження Головного Отамана) у “Залізному стрільці”. У низці названих публікацій зазначено, що їх автор – сотник Селегій. Отже, це означає, що звання підполковника він отримав, уже перебуваючи в таборах інтернованих. Звання ж полковника, яке називає Б.Грінвальдт, теоретично М.Селегій також міг отримати, скажімо, десь у другій половині 1923 р., але така інформація вимагає обов’язкового документального підтвердження. Фактом є те, що вже на початку 1922 р. М.Селегій перебував у ранзі підполковника, це засвідчує низка джерел.

Після кількох місяців тривалих комісій та іншої паперової тяганини в листопаді 1921 р. М.Селегій разом із ще одинадцятьма хворими таборянами виїхав на лікування до протитуберкульозного санаторію в польському курортному містечку Закопане в підніжжі Татрів.

Далі в часопису “Залізний стрілець” з’являлися й деякі інші публікації М.Селегія, що мали переважно інформативний характер. Згодом головний редактор “Залізного стрільця” І.Зубенко назвав М.Селегія серед найактивніших співробітників цього періодичного видання [3, 2]. Оскільки знаходимо в цій газеті не так уже й багато публікацій М.Селегія, повідомлення І.Зубенка дає підстави припускати, що його перу можуть належати й інші матеріали, підписані, як це часто траплялося в таборівій пресі, невідомими нам поки що псевдонімами

чи криптонімами. Урешті, тісна співпраця з часописом підкріплює інформацію Я.Тинченка про приналежність із 1920 р. М.Селегія до командирського складу 3-ї Залізної стрілецької дивізії.

“Жива праця коло друкованого слова, — як зазначив І.Зубенко, — розбурхувала мистецькі потенції, будила приспані творчі сили. Не один раз у редакції “Залізного стрільця” збирався [...] гурт молодих людей [співробітників газети. — *М.К.*]. Обмінювалися думками, переводили жваві дискусії на літературні теми, читали свої твори, критикували їх” [3, 2]. Очевидно, саме в цьому колі однодумців почали формуватися творчі плани й М.Селегія, хоч займатися творчою роботою він міг і набагато раніше.

Через деякий час серед авторів газети “Залізний стрілець” виникла ідея створення літературно-артистичного товариства “Вінок”, яка реалізувалася 2 травня 1922 р., а вже 11 травня цього ж року керівництво табору затвердило його статут. Про приналежність М.Селегія до цього об’єднання таборових митців точної інформації не маємо, хоч можемо припустити, що ввійти до нього він пропозицію отримав.

Навесні 1922 р., тяжко хворіючи на туберкульоз, М.Селегій перебував на лікуванні, зокрема у шпиталі для хворих на сухоти при таборах Каліш—Щип’юрно, розміщеному в бараку під номером вісім (“ч. 8”). Це той сумнозвісний госпіталь, про який Ю.Дараган писав:

Бисть тишина — в Щип’юрні у шпиталі,
Бисть тишина та тіні-козаки,
Що від сухот мовчазними вмирили...
Бисть тишина безмежної тоски.

Оцю нестерпну “тишину безмежної тоски” в очікуванні смерті дехто з учорашніх воїнів долав, займаючись творчою роботою, аби залишити після себе хоч якийсь слід для наступних поколінь. Таким чином, “барак ч. 8”, за свідченням Б.Грінвальдта, став літературно-мистецькою школою (“бурсою”), де, крім нього, відшліфовували свій талант такі згодом більш і менш відомі письменники, як Ю.Дараган, М.Чирський, Л.Шиш, П.Загоруйко, В.Конопацький, В.Кальмуцький, М.Безталанний, Івась Блакитний та ін. Як стверджує Б.Грінвальдт, М.Селегій разом із М.Гривою отримали визнання найкращих літературознавців з-поміж “бурсаків”, тож були наставниками і для інших молодих письменників, що перебували на лікуванні в цьому госпіталі. Зокрема, про М.Селегія Б.Грінвальдт писав: “Одне скажу, що вплив його на нас був дуже сильний. Багато ми дечого навчилися в нього. Вплив літературний, бо з політикою він в наші ряди не “врізувався”, тільки з літературою” [2, 16].

Поза сумнівом, ідейним наставником, творчим генератором, організатором таборового літературного життя, особливо серед молодих письменників, був Є.Маланюк, який часто, “як буря” (*Б.Грінвальдт*), влітав до бараку-“бурси” з новими ідеями, віршами, дискусіями. Але одна із провідних ролей у каліській літературній школі, яка справді існувала (на відміну від т. зв. “празької”, досить умовної), належала М.Селегієві. Саме він разом із Є.Маланюком, С.Довгалем, Ю.Дараганом, М.Гривою створив ініціативну групу таборових літераторів, які розповсюдили друковану відозву із пропозицією скликати організаційні збори, на порядку денному яких стояло б питання про створення літературного журналу в каліському таборі. В “Анкеті до всіх, що працюють на літературному полі” прізвища підполковника С.Довголя та підполковника М.Селегія (“шпиталь, барак ч. 8”) зазначені як прізвища координаторів цього проекту [5, 8].

13 травня 1922 р. на організаційних зборах щодо створення літературного журналу, в яких узяли участь близько 20 молодих таборових літераторів (у т. ч. майже всі члени літературно-артистичного товариства “Вінок”), М.Селегій разом із Ф.Крушинським, І.Зубенком, А.Листопадом (О.Варавіним) та А.Коршнівським був обраний до складу редакційної колегії майбутнього періодичного видання

[8, 268–285]. За нього проголосувало тринадцять учасників зборів – досить високий показник довіри порівняно з голосуванням за інші кандидатури (трохи більше, 15 голосів, набрав лише Ф.Крушинський).

Крім складних організаційних проблем, які доводилося вирішувати редколегії, постало питання про назву журналу. Ініціатором створення суто літературного журналу в таборах інтернованих був Є.Маланюк. Ще в березні 1921 р. у таборі інтернованих польського містечка Пйортків йому вперше в історії української еміграції вдалося видати двотижневий суто літературний журнал “На хвилях життя” (на жаль, побачило світ тільки два номери цього видання). Як згадував Б.Грінвальдт, тоді, у травні 1922 р., Є.Маланюк оголосив конкурс на кращий вірш про “едельвейс” – саме так за першим проектом мав називатися новий каліський суто літературний журнал. Поезія мала з’явитися на першій сторінці часопису як своєрідний поетичний маніфест модерністичного щомісячника. У конкурсі, крім Ю.Дарагана, М.Гриви, М.Чирського, Л.Шиша, Б.Грінвальдта та М.Безталанного, узяв участь і М.Селегій (“тихцем, а ми підгледіли” – *Б.Грінвальдт*) [2, 15]. Б.Грінвальдт свій вірш про “едельвейс” здав невчасно, інші, очевидно, Є.Маланюк забракував. Та оскільки вдалими виявилися вірші про “веселку” М.Гриви та І.Зубенка (можливо, “веселка” розглядалася як ще один проект назви), журнал отримав назву “Веселка”.

Саме з цим виданням та із згодом утвореним однойменним літературно-артистичним товариством пов’язана подальша організаційна та творча робота М.Селегія. У щомісячнику “Веселка” вміщена значна частина його збереженої літературної спадщини. Тут він постає як поет, прозаїк, літературознавець та знавець мистецтва. Щономера (з травня 1922 р. аж грудня 1923 р. включно) наявні публікації М.Селегія, а його прізвище як члена редколегії або співредактора (разом із Є.Маланюком) стоїть під більшістю (крім останніх) зшитків часопису.

Не полишаючи редакторських обов’язків і творчої праці, М.Селегій, попри смертельну недугу, продовжував активну громадську та культурно-освітню роботу. Так, він створив та керував комітетом допомоги хворим на туберкульоз (сухитникам) при шпиталі в Щипйорно, який діяв до лютого 1923 р. [18, 84; 6, 179]. Із хронотопних координат, уміщених під віршем “Гевонт”, який увійшов до альманаху “Озимина” [10, 24], знаємо, що 1922 р. М.Селегій знову перебував у м. Закопане, але чи й цього разу на лікуванні або у справах (як керівник комітету хворих на туберкульоз, він, наприклад, міг вести переговори про умови лікування в цьому санаторії інтернованих воїнів Армії УНР), з’ясувати не вдалося.

М.Селегій також брав активну участь у комітеті допомоги інтернованим літераторам у Польщі, який очолював генерал Микола Шаповал (брат відомого поета та громадсько-культурного діяча Микити Шаповала). Разом із головою комітету та іншими літераторами (М.Загривним – секретарем комітету, Ф.Крушинським та А.Коршнівським) 6 серпня 1922 р. М.Селегій звернувся з відозвою “До українського громадянства”, де було окреслено важкі умови перебування в таборах інтернованих (“матеріальна нужда нечувана, виснаженість, запалість на здоровлю, вічне недоїдання, постійне відчуття голоду, відсутність окремих помешкань, загальне розташування в бараках на 300-500 осіб разом, де шум, галас, гардимер, де окрім голих піл, нема ні столика, ні стільця, ні лавки, часто без освітлення й яких будь грошових засобів, щоби придбати нову книжку, а то й елементарні речі до писання, – ось ті умовини, в яких треба жити, писати, творити...” [21, 2-3.]). Звернення закінчувалося такими словами: “Розпачливий стан вимагає негайної й кончевої помочи, щоб охоронити культурних працівників у таборах перед цілковитим занепадом” [21, 3].

Упродовж березня – вересня 1923 р. разом з іншими громадсько-культурними діячами табору М.Селегій виступав із лекціями та рефератами як представник культурно-освітньої секції Каліського відділення Товариства допомоги збігцям з України. Він, як і Є.Маланюк, був лектором з питань мистецтва; за вказаний період вони виголосили чотири реферати перед утікачами з України, які перебували на той час у таборі.

15 жовтня 1922 р. у таборі Щипйорно члени літературно-артистичного товариства “Веселка” провели вечір, присвячений творчості П.Тичини. Після вступного слова А.Коршнівського та виголошеного Є.Маланюком нариса про поета звучали вірші П.Тичини, які читали актори Каліського театру й письменники-“веселківці”, серед яких (Є.Маланюк, Б.Грінвальдт, Б.Базилевич) був і М.Селегій (очевидно, мав і декламаторські здібності). Друга частина вечора була присвячена доповіді М.Селегія про “версифікацію Тичини”. Незабаром у журналі “Веселка” (ч. 6–8 за 1922 р.) під назвою “Вечір – Тичині” з’явилася стаття про літературно-мистецький захід “веселківців”, підписана криптонімом М.С. Ідейне спрямування, стиль публікації, початкові літери імені та прізвища вказують, що її автор М.Селегій.

Воїн-письменник був одним із тих, хто накреслював провідні вектори українського національно-культурного життя в умовах нової (тепер більшовицької) російської окупації ще до періоду “вісниківства” чи т. зв. “празької школи” в українській літературі. Так, на початку 1923 р. – “В п’яту річницю проголошення САМОСТІЙНОЇ УКРАЇНИ. 22 січня 1923 року. На чужині” – разом із Ф.Крушинським, Є.Маланюком, І.Зубенком та А.Коршнівським зі сторінок щомісячника “Веселка” М.Селегій перед “молодшим поколінням українським, що гартує душу в грозі й бурі визвольної боротьби” поставив “нове завдання: **творити національну культуру** і тим зміцнити силу Народу в його визвольних змаганнях” [8, 3]. Проводарі “Каліського Парнасу” (Є.Маланюк) закликали “вести нашу національну культуру в перші шерехи національних культур Європи, бо тільки національна українська культура поставить світ перед фактом: Самостійна Україна”. Вони вимагали скинути “брудні лахміття ворожої псевдокультури” – не так “червоної” чи “чорної”, “більшовицької” чи “меншовицької”, а московської в цілому, аби “запалити народні маси й натхнути їх на останній нещадний бій [...] з одвічним ворогом України”. А для цього треба позбутися “позичених марсельєз вчорашнього дня” і “створити нині Українську Легенду, заспівати Поему Нації” з “**криці й вогню!**” [8, 3–4].

Хвороба М.Селегія прогресувала, а громадська і творча робота спалювала рештки сил. Так, уже 17 травня 1923 р. на літературно-мистецьких вечорницях, організованих на відзначення першої річниці товариства “Веселка”, у другому відділенні реферат “М.Осика та його творчість” замість хворого автора (М.Селегія) зачитував Б.Базилевич.

Ще 1921 р. польська влада планомірно почала ліквідувати табори для інтернованих воїнів Армії УНР. Багато з них, шукаючи нового притулку, завчасно покинули європейські резервації, дехто навіть самовільно. Наприклад, із Каліша у другій половині 1922 р. із друзями втік до Чехо-Словаччини Ю.Дараган, незабаром туди ж подався й М.Загривний, потім виїхав А.Падолист (О.Варавін). Аж у Бразилії опинився А.Коршнівський.

У листі від 28 липня 1923 р. до Ю.Дарагана, який із М.Загривним (Гривою) перебував тоді у Празі, стривожений Є.Маланюк писав: “Табори так чи інакше ліквідуються – процес цей вже йде. Отож є, крім всього, приємна перспектива опинитися на брукові під поетичним осіннім дощем [...]

Скажіть Гриві, щоб заопікувався Селегієм. Він турбується можливою ліквідацією (хоч я гадаю, що шпиталь ще проіснує). Селегію треба забезпечити переїзд до Вас в разі ліквідації” [11, 48–49].

Такий офіційний переїзд до Чехо-Словаччини організувати було непросто (здаймо тривалу тягачину з переїздом на навчання Є.Маланюка). На самовільну втечу М.Селегія, можливо, не відважився, але радше, будучи тяжкохворим, не витримав би самотніх мандрів полями, лісами, через ріки й нелегальні переходи кордонів. Отож він прийняв рішення, яке буквально приголомшило всіх “веселківців”: М.Селегій почав готуватися до від’їзду на рідну землю, окуповану тими, проти кого закликав боротися, аби там померти.

Як повідомляє Н.Сидоренко, “ще 14 вересня 1923 р. Є.Маланюк зазначив у листі до генерала М.Шаповала, що М.Селегій передав усі справи й гроші

“Веселки”, бо збирався у відпустку, а відтак – “додому “помірати”, як сказав він” [18, 85]. Щоправда, листування К.Поліщука з І.Зубенком засвідчує, що, зокрема, ще в середині жовтня цього ж року М.Селегій вів деякі фінансові справи “Веселки” [14, арк.16].

Подальша доля М.Селегія для сучасних дослідників залишалася нез’ясованою, а потім почала обростати й міфами. Наприклад, о. П.Білон у своїх “Спогадах” стверджує, що М.Селегій помер на сухоти “десь у 1923 р. в літі”, перебуваючи на лікуванні в армійському шпиталі в Щепйорно [1, 138]. О.Колянчук у довіднику “Увічнення нескорених” так само вказує, що М.Селегій помер 1923 р. у Щипйорно, і повідомляє місце його поховання: український воєнний цвинтар у Щипйорно (тепер вул. 29-го Полку в Каліші) [6, 179–180]. Можливо, О.Колянчук скористався інформацією о. П.Білона, яку досить-таки легко спростувати цитатою з листа Є.Маланюка, наведеною Н.Сидоренко, витягами листів К.Поліщука до І.Зубенка, а також джерельною базою часопису “Веселка”. Знаємо, з яких причин М.Селегій відмовився від співредакторства в цьому літературно-мистецькому щомісячнику. Та публікації його з’являлися навіть в останньому номері журналу, до того ж без звичної у випадку смерті автора чорної рамки навколо його прізвища. Не було у “Веселці” й жодних повідомлень про смерть підполковника М.Селегія. Важко уявити, що Є.Маланюк не опублікував би некролога (чи навіть статті) у зв’язку зі смертю одного із співредакторів “Веселки”, свого побратима по “стилету” й “стилосу”, а може, і друга. Розбіжність їхніх політичних переконань не мала б стати на заваді (згадаймо хоч би статтю-некролог Є.Маланюка, коли помер Ю.Дараган). Отже, інформацію о. П.Білона, О.Колянчука та інших дослідників слід вважати помилковою.

Нам вдалося розшукати достатню кількість свідчень саме “веселківців”, аби стверджувати, що М.Селегій наприкінці 1923 р. таки виїхав на окуповану більшовиками Україну, щоб там померти. Передусім про це свідчить І.Зубенко, який після 1923 р. ще перебував у Каліському таборі. У власноруч написаному переліку авторів “Веселки” навпроти прізвищ А.Падолиста (О.Варавіна) та М.Селегія стоїть “виїхали на Радянщину” (А.Падолист, правда значно пізніше) [4, арк.163]. Таку ж інформацію знаходимо й у рукопису інтерв’ю Є.Маланюка, наданому Є.-Ю. Пеленському: “Селегій [туберкул. <в>оз] вернув на Україну” [9, арк. 108]. Доповнює ці повідомлення й Б.Грінвальдт, який також наприкінці 1923 р. був у Каліші. Він, зокрема, вказує, що “поїхав на радянщину” разом із М.Селегієм “тихий” (як його називали мешканці бараку ч. 8) поет В.Єрофєєв, який читав свої твори тільки М.Селегію [2, 17]. І ще один із найбільших приятелів воїна-письменника М.Островерха (М.Осика) також повідомив, що М.Селегій, “безнадійно хворий на сухоти, вернувся десь при кінці 1923 р. до Києва, щоб умерти на рідній землі, де згас у 1924 р.” [12, 103]. Як впливає з цитованого нарису М.Островерхи, він із Бучача листувався з М.Селегієм, коли той перебував у таборах інтернованих. Можливо, це листування тривало й після повернення М.Селегія в Україну, тому сподіваємося, що рік відходу письменника у вічність указаний М.Островерхою достовірно і смерть його була ненасильницькою.

Про М.Селегія як про особистість знаємо ще менше. О. П.Білон твердить, що він “був дуже лагідної приємної вдачі, але мовчазний і хоровитий. В засіданнях літературної секції рідко брав участь. В дискусіях майже не забирав голосу, але дуже уважно прислуховувався до промов і суперечок інших членів” [1, 138]. Таким, якщо добре вгледітися, він постає перед нами із світлими літературно-артистичного товариства “Веселка”, уміщеної у книжці С.Наріжного “Українська еміграція”. Це єдине відоме нам фото із зображенням воїна-письменника. Тут він, підполковник Армії УНР, опинився аж в останньому (третьому) ряду скраю (за ним стоїть уже наймолодший “веселківець” – М.Чирський). Б.Грінвальдт згадував також і Селегієве “гоготіння”, “що його [...] найкращим окресленням було б Загулове “Гогоче грім, гуде, говорить”. А ще засвідчував: М.Селегій – “людина небуденного розуму, талант безперечний, літературознавець першорядний” [2, 16]. Ці його людські і творчі якості певною мірою підтверджує

й М.Чирський (М.Подоляк) навіть у дещо далекому від об'єктивності жанрі гуморески “Мій сон”, присвяченої роковинам “Веселки” [13, 22–23].

Щодо відомого нам творчого доробку М.Селегія, то він невеликий, але різнобічний. Передусім він відомий як поет. Дванадцять його віршів надруковані в щомісячнику “Веселка”. Згодом чотири з них (“Осіньна тривога”, “29 жовтня”, “Косарі”, “Парад”) увійшли до “альманаху трьох” (Е.Маланюк, М.Селегій, М.Осика) “Озимина”, що вийшов у Каліші 1923 р. У ньому надруковано десять віршів М.Селегія, шість з яких побачили світ уперше. Отже, відомий творчий доробок поета складає 18 віршів, написаних у різних стильових манерах: від неромантичної до футуристичної. Це свідчення доброї літературознавчої ерудиції автора та постійного експериментування з формою. Різні й версифікаційні засоби, використані в цих поезіях. Ідейно-тематично вони різнопланові: від інтимної до громадянської лірики.

М.Селегій також опублікував три прозові мініатюри — “У сьайві мрій”, “Крилата думка”, “На шляху”. Жанр останнього твору сам автор визначив як “епізод”. Отже, цю дефініцію можна поширити й на два попередні твори, додавши до їх жанрового визначення *експресіоністичні* “епізоди”. Вони, по суті, складають триптих, в якому подано суб'єктивні погляди автора на сучасний йому трагічний світ. Юначе бачення “рожевої мрії” (“У сьайві мрій”) змінюється візією мети — “Мадонни” (“Крилата думка”), але у смертельних боях за здійснення цієї мети (“На шляху”) перед внутрішнім зором персонажа з'являється, гойдаючись, “Байдужість”, що уособлює Україну, яка дозволила себе згвалтувати [16, 6–7].

Свої сили М.Селегій пробував і в художньому перекладі. У часопису “Веселка” опубліковані його переклади творів О.Блока — поеми (“поемки”, як назвав її сам автор) “Соловйовий сад” та вірша “По днях минали дні весною”. Тут же вміщені переклади віршів Поля Верлена (“ARIETTE”) та Поля Фора (“Най доні — світа ради втіхи...”). Крім того, М.Селегій переклав із російської низку прозових творів Власа Дорошевича, які 1923 р. вийшли окремою книжкою у видавництві “Чорномор” (Кам'янець на Поділлі — Одеса), що користувалося послугами друкарні в Каліші. Між іншим, у 2 томі “Української літературної енциклопедії”, який побачив світ уже 1990 р., у статті про В.Дорошевича ця книжка вказана як єдине україномовне видання його творів, але автор перекладів ніде не згаданий.

Серед творчих планів М.Селегія була й інсценізація твору О.Турянського “Поza межами болю”, який він назвав “модерною епопеєю” [17, 27] та високо оцінив. На жаль, долю п'єси з'ясувати не пощастило (очевидно, автор забрав її із собою на “радянщину”), але вдалося натрапити на невідому науковцям інсценізацію твору самого О.Турянського. Тепер вона чекає публікації. Та сам факт праці М.Селегія над інсценізацією твору О.Турянського дозволяє говорити про нього і як про драматурга.

М.Селегій-критик опублікував у журналі “Веселка” доволі великі за обсягом літературно-критичні статті “На фоні модерної поезії: “Поza межами болю” (про вже згадуваний твір О.Турянського), “М.Осика і його поезії”, а також досить об'ємну аналітичну розвідку “До чого прийде поезія (Рефлексії до релігії будучини)”, надруковану 1923 р. у трьох останніх зшитках (чч. 7–12) часопису, в якій він поставив актуальні не лише тоді, а й досі проблеми — співвідношення життя і літератури, наукового та інтуїтивного світогляду тощо. М.Селегій писав також і рецензії, зокрема на книжку Гавриїла Костельника “Ламання душ” (З літературної критики: I. “Чесність з собою” В.Винниченка; II. П.Тичина; III. Плюси й мінуси поезії І.Франка.), на львівський місячник літератури й мистецтва “Митуса” та друге число (1922) харківського місячника “Шляхи мистецтва”. Крім того, у “Веселці” вміщена вже згадувана замітка “Вечір — Тичині”.

М.Селегій, за спогадами Б.Грінвальдта, був добрим знавцем теорії літератури і своїми знаннями щедро ділився із представниками Каліської літературної школи. Він навіть написав курс стилістики й віршування (теорію словесності). Цю книжку автор готовий був віддати до друку вже на початку 1922 р. Про неї схвально

відгукувався К.Поліщук і в листі до І.Зубенка просив передати “Селегієві – перечиту” “Стилістику” з глибоким задоволенням і все роблю, щоб була видрукована” [14, арк. 12]. Із різних причин їй так і не судилося побачити світ.

Як мистецтвознавець М.Селегій залишив нам у спадщину статтю “Про театральне мистецтво”, де йшлося про тогочасну кризу європейського театру і про модерну в ньому течію – пуризм, яка мала вивести його з глухого кута. Одним із перших поставив він питання про відсталість від вимог сучасної світової культури українського традиційного театру та закликав національних культурних діячів долучитися до модернізації театральних дійств.

Хоч О.Коляччук і називає М.Селегія “одним з найактивніших публіцистів табірної преси, що виходила в Щипйорні та Каліші” [6, 179], але, крім згадуваної вже статті про С.Петлюру та декількох невеликих заміток у “Залізному стрільці”, відшукати його інші публіцистичні статті так і не вдалося. Можливо, вони, як й інші його твори, підписані невідомими нам псевдонімами чи криптонімами і згодом їх усе ж пощастить відшукати в таборній пресі.

Стислі рамки цього першого біо-, бібліографічного нарису дали змогу зупинитися лише на основних етапах життєвого та творчого шляху М.Селегія; ширший огляд із системним аналізом його творчого доробку – теми наступних публікацій.

ЛІТЕРАТУРА

1. Білон П. Спогади: Частина перша. – Пітсбург, 1952.
2. Грінвальдт Б. Спогад-лист // *Вісник*. – 1959. – Ч. 12.
3. Зубенко І. “Веселка” й “веселківці” // *Життя і школа*. – 1973. – Ч. 4.
4. Зубенко І. [Перелік авторів журналу “Веселка”, наданий Є.-Ю. Пеленському]. – ЦДІА у Львові. – Ф. 309. – Оп. 1. – Од. зб. 2160.
5. Ініціативна група. Анкета до всіх, що працюють на літературному полі // *Український сурмач*. – 1922, 7 трав. – Ч. 3.
6. Коляччук О. Увчнення нескорених: Українські військові меморіали 20–30-х рр. ХХ ст. у Польщі. – Львів, 2003.
7. Круппач М. Літературно-артистичне товариство “Веселка” (1922-1923) // *Парадигма*. – Львів, 2004. – Вип. 2.
8. Крушинський Ф., Маланюк Є., Селегій М. та ін. В п’яту річницю проголошення САМОСТІЙНОЇ УКРАЇНИ. 22 січня 1923 року. На чужині // *Веселка*. – 1923. – Ч. 1.
9. Маланюк Є. Конспекти автобіографії та інтерв’ю, наданих Є.-Ю. Пеленському. – ЦДІА у Львові. – Ф. 309. – Оп. 1. – Зв. 146. – Од. зб. 2160.
10. Маланюк Є., Селегій М., Осика М. Озимина. – Каліш, 1923.
11. Миронець Н. “Долю свою складаю в ваші долони” (Листи Євгена Маланюка до Юрія Дарагана) // *Розбудова держави*. – 1997. – № 6.
12. Островецька М. Останній відгомін... // Гомін з далека: Нариси. – Нью-Йорк, 1953.
13. Подоляк М. [Чирський М.] Мій сон // *Веселка*. – 1923. – Ч. 11–12.
14. Поліщук К. Листи до І.Зубенка. – ЦДІА у Львові. – Ф. 309. – Оп. 1. – Од. зб. 2408.
15. Селегій М. Проект організації проломових одиниць і їх короткий тактичний нарис // *Залізний стрілець*. – 1921, 15 черв. – Ч. 48.
16. Селегій М. На шляху. Епізод // *Веселка*. – 1922. – Ч. 5.
17. Селегій М. На фоні модерної поезії: “Поза межами болю” // *Веселка*. – 1922. – Ч. 5.
18. Сидоренко Н. “Задротянське життя” українських часописів на чужині (1919–1924). – К., 2000.
19. Сидоренко Н. Селегій Михайло // *Українська журналістика в іменах: Матеріали до енциклопедичного словника*. – Львів, 2001. – Вип. 8.
20. Тинченко Я. Офіцерський корпус Армії Української Народної Республіки (1917–1921). – К., 2007.
21. Шаповал М., Загривний М., Селегій М. та ін. До українського громадянства // *Український сурмач*. – 1922, 10 серп. – Ч. 25.